

אליעזר שריאל

מסורת בזמן משבר

הזיקה שבין תהליך המודרניזציה
לבין התגבשות ההלכה

הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ספריית גולדשטיין-גורן במחשבת ישראל

פרסום מס' 31

The Goldstein-Goren Library of Jewish Thought

Publication no. 31

Eliezer Sarel

Tradition in Times of Crisis
The Relationship Between the Process of
Modernization and the Crystallization of Halakha

הפצה: מוסד ביאליק

www.bialik-publishing.co.il

מסת"ב 978-965-536-392-0

כל הזכויות שמורות

להוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

באר-שבע תשפ"ג

תוכן העניינים

13	פתח דבר
15	מבוא
15	פתיחה
20	המתודולוגיה בחקר ההיסטוריה של ההלכה
21	ניתוח הלכתי מקיף ויסודי כאבן היסוד של מחקר היסטורי הלכתי
29	מקומו של חקר ההיסטוריה בהיסטוריה של ההלכה
30	שאלת המחקר והמתודולוגיה של הספר
35	פרק שני - שורשי במזרח ונופי במערב: ייחודיותה של יהדות פוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
35	פתיחה
36	פוזן 1772-1848 – רקע כללי
39	יהודי פוזן 1792-1848
39	תמונת מצב של המחקר של יהודי פוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
40	מזרח מול מערב: השוואה בין הקהילה היהודית בפוזן ליהודי פרוסיה בשלהי המאה השמונה עשרה
43	מדיניות השלטון הפרוסי כלפי יהודי פוזן
46	לא מזרח ו(עדיין) לא מערב: תהליך האקולטורציה של יהודי פוזן
46	מחברים בקהילה לאזרחים במדינה – אָבדן האוטונומיה של הקהילה
47	הגירה יהודית מפוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
48	עצמתו של תהליך האקולטורציה של יהודי פוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
51	כוחם של נאמני המסורת בפוזן
56	יהדות פוזן בין מזרח למערב
56	התפתחות בתי הספר היסודיים
58	שימוש בשפה הגרמנית
60	תחושת המשבר בקרב האליטה האורתודוקסית בפוזן

63	פרק שלישי - אזור הדמדומים : התפתחות דיני בין השמשות
63	פתיחה
64	מצב המחקר של סוגיית בין השמשות
65	סקירת הסוגיה מחז"ל ועד למאה השמונה עשרה
65	סוגיית בין השמשות בתקופת חז"ל
66	סוגיית בין השמשות באירופה בתקופת הראשונים
67	ראשוני צרפת
74	ראשוני פרוכנס וקטלוניה
75	ראשוני גרמניה
77	סוגיית בין השמשות באירופה בראשית העת החדשה
85	סוגיית בין השמשות בפוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
87	עמדתו של ר' עקיבא איגר
88	עמדתם של ר' יעקב לורברבוים, ר' מרדכי יפה ור' שמעון סג"ל
90	סיכום עמדות הפוסקים המוכרים בפוזן
90	עמדתו של דרשן אלמוני עפ"י כתב יד שנחשף לראשונה
95	סיכום
97	פרק רביעי – "לחפש עצות להתיר": התפתחות דיני "תליה במכה" ו"הרגשה"
97	פתיחה
97	תמורות במעמדן של נשים בקהילה היהודית של פוזן
97	מרכזיותה של המשפחה בתהליך העברת המסורת
99	שינויים בהיקף הילודה בקרב יהודי פוזן
100	תהליך האקולטורציה של נשים יהודיות בפוזן
101	יחסם של בעלי ההלכה בפוזן לתמורות בתא המשפחתי ובמעמד הנשים
102	מצב המחקר של דיני נידה
103	תלייה במכה והרגשה : השאלות ההלכתיות העומדות במוקד המחקר ההיסטורי הנוכחי
105	התפתחות סוגיית תלייה במכה והרגשה מימי חז"ל ועד למחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
105	מבוא

תוכן העניינים

- 105 סוגיית תלייה במכה והרגשה בתקופת חז"ל והראשונים
- 110 דיני תלייה במכה והרגשה בפולין בראשית העת החדשה
- 113 דיני תלייה במכה והרגשה במרחב הגרמני במאות השבע עשרה והשמונה עשרה
- 115 סוגיית תלייה במכה והרגשה בפוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
- 115 זיקתם של פוסקי פוזן למסורת הפסיקה ההלכתית
- 116 פסיקה פולנית בפוזן
- 118 מגמת הפסיקה לקולא בפוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
- 119 המקום המרכזי של בירור המציאות בהכרעה ההלכתית של דיני תלייה במכה
- 131 סיכום התפתחותה של סוגיית תלייה במכה והרגשה בפוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
- 133 פרק חמישי – מאבד עצמו לדעת: התפתחות דיני אבלות וקבורה של מתאבד פתיחה
- 133 קווי יסוד בהתפתחות הסוגיה של אבלות על מתאבד מימי חז"ל ועד למאה התשע עשרה
- 133 אבלות על מתאבד בעולמם של חז"ל
- 135 אבלות על מתאבד בתקופת הראשונים ובעת החדשה המוקדמת
- 136 המשכיות לצד חידוש עמדתם של פוסקי פוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
- 136 עמדתו של ר' עקיבא איגר בעניין אבלות על מתאבד
- 140 פסיקתו של ר' שלמה איגר בעניין אבלות על מתאבד
- 142 יחסו של ר' יעקב צבי מקלנבורג לפעולת ההתאבדות
- 144 השוואת עמדתם של פוסקי פוזן בסוגיית אבלות על מתאבד לגישה חליפית המתפתחת בקרב פוסקים אירופאיים במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה
- 144 הקדמה
- 144 פסיקתו של החתם סופר בעניין אבלות על מתאבד
- 145 פסיקתו של ר' אפרים זלמן מרגליות בעניין אבלות על מתאבד

תוכן העניינים

- 146 הפסיקה בהלכות אבלות על מתאבד כמפתח להבנת התגבשותה של החברה האורתודוקסית
- 148 מקום הקבורה של מתאבד
- 148 הקדמה
- 148 כתב יד וורשה 73 : תקנות קבורה בליסא
- 156 כתב יד ירושלים 8=2476 : הרחקת קברו של מתאבד בליסא במאה השמונה עשרה
- 157 סיכום הממצא ההלכתי כפי שעולה מכתבי היד של תקנות הקבורה
- 158 שינוי מקום הקבורה של מתאבד בראי תיאוריות סוציולוגיות של הצבת גבולות ותרבות המובלעת
- 158 הקדמה
- 158 השפעתה של החברה על עיצוב תפיסות דתיות על פי דורקהיים
- 159 גבולות, שיוך קבוצתי והיררכיה כמפתח לסיווג חברות אנושיות על פי דגלס
- 161 החברה האורתודוקסית כמקרה מבחן לפונדמנטליזם כתרבות מובלעת על פי התיאוריה של סיוון
- 162 דורקהיים, מנהיים, כ"ץ, דגלס וסיוון : אורתודוקסיה כתרבות מובלעת המגיבה באמצעות חומרה
- 163 הממצאים ההלכתיים בענייניו של מתאבד כאתגר לתיאוריה של סיוון ושל כ"ץ בנוגע לחברה האורתודוקסית כפונדמנטליזם של תרבות המובלעת
- 164 סיכום כולל של הלכות מתאבד בפוזן
- 167 פרק שישי - מסורת בזמן משבר : סיכום ומסקנות
- 167 בין מזרח למערב : יהדות פוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשקה
- 168 מסורת בזמן משבר : הזיקה בין ההלכה בפוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה ובין תולדות ההלכה בתקופות קודמות
- 173 שני ערוצים לדרך התפתחותה של ההלכה
- 174 ההלכה בפוזן במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה לאור התיאוריה של שילס (Shils)
- 178 השלכות המחקר הנוכחי על הבנת התופעה של פונדמנטליזם

תוכן העניינים

180	תרומתו של המחקר הנוכחי לחקר תולדות ההלכה בתקופות קדם מודרניות
180	תרומתו של המחקר הנוכחי להבנתן של מספר סוגיות ספציפיות
181	הבחנה בין מרחבים גיאוגרפיים-הלכתיים שונים בתקופת הראשונים
182	תרומתו של המחקר הנוכחי לחקר ההלכה בעת החדשה המוקדמת
196	ההלכה בפזון בין מזרח למערב
198	רשימה ביבליוגרפית
237	מפתח